

JAAKKO BELT

Toisen maailmansodan jälkimainingeissa Winston Churchill otti tehtäväkseen eurooppalaisen yhtenäisyyden luomisen. Saarivaltion entinen ja tuleva pääministeri esitti Zürichissä 1946 pitämässään puheessa sodan runteleman maanosan pelastukseksi ”Euroopan yhdysvaltoja”. Eurooppalaisen perheen muodostaminen vaati ”henkisesti vahvojen” Ranskan ja Saksan yhteistyötä; vihollisista piti tulla kohtalontovereita. Vanhana kettuna Churchill sysäsi Euroopan moraalisena ja kulttuurisena johtajuuden Ranskan harteille. Britannia puolestaan jättäytyi etämmälle, mantereen ”ystäväksi ja tukijaksi”. Siitä asti saarivaltakunta on asemoitunut Euroopan ulkokehälle – puoliksi sisälle, puoliksi ulos.

Brittien Eurooppa-historiaan kirjoitettiin tammi-kuussa uusi luku. Pääministeri David Cameron piti tuolloin kauan odotetun puheensa maan suhteesta Euroopan unioniin. Viesti oli selvä: saarivaltion EU-jäsenehtoihin neuvotellaan lisää myönnytyksiä ja erivapauksia. Cameron lupasi sitovan kansanäänestyksen EU-jäsenyydestä vuoden 2017 loppuun mennessä, jos konservatiivit jatkavat vallassa.

Cameron muisti puheensa alussa viittoilla kohteliaasti Churchillin eetokselle Euroopasta rauhan projektina. Konservatiivien puheenjohtajan visiossa unionin ensisijaiseksi tehtäväksi jää kuitenkin vaurauden turvaaminen, ja Euroopan kovan ytimen muodostavat sisämarkkinat. Kuin korostaakseen ylevimmistä tarkoituseristä luopumista Cameron luonnehtii EU:ta välineenä päämäärien saavuttamiseen, ei päämääränä sinänsä. Kaikki EU:lle asetut periaatteet kuuluvat joko kaupankäyntiin tai valanjakoon jäsenmaan ja unionin välillä.

Saarivaltion entinen pääministeri Tony Blair luennoi viime syksynä Euroopan tulevaisuudesta vieläkin suoraukuisemmin. Hänen mukaansa Eurooppa-projekti perustui alun perin lupaukselle rauhasta, mutta nyt syyt yhdyntymiselle ovat puhtaasti valtapolitiittiset. Pitkäaikaiselle Labour-puheenjohtalle Eurooppa on ainoa keino säilyttää Britannian asema poliittisena ja taloudellisena mahtina globaalissa maailmassa. Ei enempää, eikä vähempää.

Myöskään Blairille ei tuottanut sanottavia vaikeuksia irtaantua Churchillin perinnöstä ja mannermaiselle akselille langetetusta moraalista tehtävästä. Uusi Eurooppa otti jälleen niskalengin vanhan Euroopan ihanteista: ”Itse asiassa pidän Euroopan perustajien idealismista. Mutta tällä ei ole mitään tekemistä idealismin kanssa. Tämä on raakaa reaali politiikkaa.”

Cameronin ja Blairin visiot Euroopasta ovat lopulta yllättävän samanlaiset – uskaltaisinko sanoa *brittiläiset*. Cameron maalaa thatcheriläistä kuvaa itsenäisyydestään ja itsemääräämisoikeudestaan ylpeästä kansasta, joka

ottaa Euroopalta, mitä neuvottelemalla irti saa. Vaikka Blairin mielestä voima piilee EU-yhteistyössä, vallan ytimiin hakeudutaan kansallisen taloudellisen edun takia. Lisäksi kummatkin pitävät Euroopan ”sosiaalisen mallin” uudistamista eli julkisen sektorin sopeutuksia, työmarkkinoiden sääntelyn purkamista ja kilpailukykyä Euroopan kohtalonkysymyksinä. Kolmannen tien *Realpolitik* lyö iloisesti kättä markkinaliberaalin uuspragmatismien kanssa.

*

Kanaalin toisella puolen on pidetty yllä toisenlaista (oma)kuvaa Euroopan unionista. Churchillin hahmottelema Saksan ja Ranskan liitto on saanut henkeviäkin ilmenemismuotoja ennen Merkozyn kuripolitiikkaa. Filosofisesti painavimmasta päästä on Jürgen Habermasin ja Jacques Derridan vetoamus Euroopan uudelleensyntymisen puolesta. Tekstin kirjoittamishetkellä eurooppalaista itsetietoisuutta koetteli sattumoisin angloamerikkalainen voimapolitiikka.

Helmikuun puolivälissä tuli kuluneeksi kymmenen vuotta päivästä, jolloin kansa kerääntyi Euroopan kaduille Irakin sotaa vastustaviin mielenosoituksiin. Ha-

bermas ja Derrida tulkitsivat tapahtumat *Frankfurter Allgemeine Zeitung*issa ja *Le Mondessa* julkaistussa yhteiskirjoituksessa merkiksi 'eurooppalaisen julkisuuden' synnystä¹. Filosofikkaksikon katsannossa kansalaiset eivät haastaneet pelkästään sotaa tukenutta lehdistöä, Yhdysvaltain hyökkäyspolitiikkaa tai Bushin kelkkaan hypänneitä päättäjiä – Blair etunenässä. Kaduilla kylvettiin myös tiiviimmän poliittisen integraation siemen. Näky sai filosofit toivomaan eurooppalaisen solidaarisuuden laajentamista: "Periaatteessa yhden valtion kansalaisten on nähtävä toisen valtion kansalaiset 'yhdeksi meistä'."

Habermasin ja Derridan puheenvuoroon tiivistyy *mannermaiselle* EU-käsitykselle tyypillisiä piirteitä. Päättäjiltä penetään poliittista tahtoa ylittää kansallinen nollasummapeli. Yhteistä asiaa ajaa sitoutunut ydin-Eurooppa, jolla on lähes moraalinen velvollisuus syventää integraatiota Britannian kaltaisten reunavaltioiden jarrutusta huolimatta. Eurooppalaisen identiteettiä lähteet ovat moninaiset: jaettu historia, sekulaarinen yhteiskuntajärjestys, sosiaalinen oikeudenmukaisuus, luottamus valtioon ja epäluottamus markkinoiden toimintaan, korkea kynnyksikäyttö väkivaltaa ja ylikansallisten instituutioiden arvostus.

Kuluneena vuosikymmenenä yritykset tukevoittaa eurooppalaista yhteenkuuluvuutta pitkälti epäonnistuivat. Habermasin ja Derridan puolustama EU:n perustuslaki kariutui Ranskan ja Hollannin kansanäänestyksissä, jolloin liput, hymnit ja symbolit siivottiin syrjään. Toive yhtenäisestä ja itsenäisestä ulkopoliitikasta hiipui EU:n liimauduttua tiiviimmin Naton kylkeen. Lissabonin sopimuksessa vahvistettiin perusoikeuskirja, mutta kriisi ja leikkauspolitiikka heikentävät sosiaalisia oikeuksia: työttömyys huikentelee ennätyslukemissa, ja eläkkeistä, terveydenhuollosta sekä koulutuksesta karsitaan.

Unioni sai Nobelin rauhanpalkinnon myötä symbolisen tunnustuksen historiallisesta merkityksestään *pax Europaeae*n takaajana. Mutta jäsenmaiden välinen solidaarisuus hiipuu pelastuspaketti pelastuspaketilta ja hevoskuuri hevoskuurilta. Euroopan laajuinen kansalaisliike hakee vasta muotoaan. Kriisistä ja puutteen ajoista huolimatta – tai juuri siksi – Habermasin ja Derridan peräänkuuluttama "tietoisuus yhteisestä poliittisesta kohtalosta" odottaa heräämistään.

*

Suomessa reaktiot Cameronin kierrepalloon noudattelivat eurooppalaisia suuntaviivoja. Saarivaltion euroskeptisten voimien vankkumaton ystävä Timo Soini (ps) näki avauksessa tilaisuuden neuvotella Suomellekin "parempi diili". Ville Niinistö (vihr) puolestaan toppuutteli, että tällä haavaa vääntö Euroopan hallinnollisista rakenteista on "täysin turha ja tarpeeton". Sen sijaan pitäisi etsiä "yhteistä visiota kestävästä kasvusta" nykyisin instituutioiden.

Kansanäänestys nähdään helposti poliittisten suhdanteiden tuuliviirinä. EU-kriittiset tahot käyttävät äänestysvipua päivänpolitiikan välineenä, kun taas EU-

myönteiset varovat nostamasta rakenteellisia ongelmia ja perussopimusten muutoksia asialistalle pelätessään yhtenäisyyden rakoilevan. Kuluvaan kriisiin aikana on tästä syystä turvaututtu epädemokraattisiin ja byrokraattisiin *ad hoc* -ratkaisuihin. Jacques Delorsin sanoin Euroopassa on tällä hetkellä enemmän palomiehiä kuin arkkitehtejä.

Habermas muistutti eurokriisin harjalla vetäisemässään esitelmässä "Ein Pakt für oder gegen Europa?" (2011) kansanäänestyksen uutta luovasta voimasta. Demokraattiset äänestykset eivät pelkisty mielipidemittauksiksi. Äänestystulos pikemminkin heijastaa poliittisen kannanmuodostuksen lopputulosta eli poliittisen tahdon muodostumista. Vaaliuurnilla ei siis ainoastaan haeta hyväksyntää valmiille vaihtoehdoille, vaan poliitikot, media ja kansalaiset tuodaan julkiseen tilaan väittelemään aiheesta.

Filosofi ja pitkän linjan EU-debatööri Thomas Wallgren (sd) tarttuikin Cameronin täkyyn proaktiivisesti *Helsingin Sanomien* mielipidepalstalla. Wallgren ehdottaa, että Suomessa järjestettäisiin monivalintainen kansanäänestys, jossa EU-jäsenyyden lisäksi ratkaisutaisiin, millaisissa asioissa päätäntävalta luovutetaan Eurooppaan. Sanomaansa siivittääkseen demokratia-aktivisti löi tiskiinkin Habermasin ajaman ehdotuksen EU:n peruskirjan uudistamisesta kansankokouksessa. Edustajat valittaisiin tietysti suorilla vaaleilla. Kirjoituksen loppukaneetti iskee kilpailevien Eurooppa-käsitysten kipupisteisiin: "Voiman politiikassa Suomi on pieni maa. Mutta voimaa tärkeämpiä politiikassa ovat ideat ja tahto. Aatteiden politiikassa pienikin maa voi olla supervaltia."

Kokoansa suurempi Suomi opettamassa oman edun tavoitteluun käpertyneelle periferia-Britannialle ja teknokratisoituneelle ydin-Euroopalle kansanvallan periaatteita ja idealismin voimaa. Siinäpä vasta näky.

*

Vaatimukset kansanäänestyksistä muistuttavat Euroopan projektin ainaisesta keskeneräisyydestä. Eripura ei kuitenkaan ole pelkkä integraation haitallinen sivutuote. Ympäri mannerta ja kanaalin molemmin puolin erimielisyys unionin tehtävästä ja tulevaisuudesta päinvastoin *määrittää* eurooppalaisuutta.

Habermasin ja Derridan sanoin neuvottomuudesta ja itse aiheutetusta ahdingosta nousee näkemys Euroopan suunnasta, kunhan sen annetaan tuoda itsensä esiin "julkisuuden villissä moniäänisessä kakofoniassa". Luvassa on pattitilanteita, näennäisiä umpikujia ja *aporiana*, mutta myös odottamattomia läpimurtoja. Kukaan ei tiedä etukäteen, miten Eurooppa vastaa, kun sinne huudetaan.

Viite

- 1 Puheenvuoro on suomennettu nimellä Sodan jälkeen: Euroopan uudelleensyntyminen. Suom. Mika Hannula & Tere Vadén. *niin & näin* 2/2004, 18–21. Verkossa: <http://netn.fi/node/2682>